

Asia: VN/8051/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne ja yleiset kommentit demokraatiapolitiikan tilasta, suunnasta ja seurannasta

Vihreät kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston periaatepäätöksen suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020 -luvulla luonnoksesta. Luonnoksen analyysi on onnistunutta ja asiantuntevaa ja johtopäätökset sekä toimenpide-ehdotukset ovat kannatettavia. Erityisen kiitettävänä Vihreät pitää periaatepäätöksen luonnoksen huomioita väestöryhmien välisen eriarvoisuuden kasvamisen, vähemmistöryhmien osallistumismahdollisuuksien kapenemisen ja vihapuheen politiikasta pois sulkevan vaikutuksen roolista suomalaisen demokratian tosiasiallisessa toteutumisessa. Periaatepäätöksessä esitettävät toimenpide-ehdotukset on syytä ottaa vakavasti ja tulevien hallitusten on seurattava periaatepäätöksen toteutumista.

Yleisenä huomiona periaatepäätöksen luonnokseen Vihreät esittää, että erityisesti alaikäisten nuorten osallistumismahdollisuuksia käsitellään tekstissä hyvin mm. kansalaispätevyyden kokemuksen ja medialukutaidon näkökulmasta, mutta analyysia nykyistä äänestysikää nuorempien nuorten demokraattisista vaikutusmahdollisuuksista olisi voinut olla enemmän. Vihreät katsoo, ettei ikä saa olla este yhteiskunnalliselle vaikuttamiselle. Äänestysikärajaa on laskettava ja myös alle äänestysikäisille on kehitettävä aitoja mahdollisuuksia tosiasiallisesti osallistua ja vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin. Lasten ja nuorten osallisuus tulisi tunnistaa yhteiskunnalliseksi arvoksi, joka elinvoimaa, hyvinvointia ja toimijuutta, ja sellaisena kirjata myös tässä periaatepäätöksessä.

Linjaus 1: Vaalijärjestelmä on toimiva, turvallinen ja luotettava. Jokaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet ja riittävät valmiudet käyttää osallistumisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- ***Vaalijärjestelmän uudistaminen***

- ***Vaalien turvallisuuden vahvistaminen***
- ***Äänestysmahdollisuuksien joustavoittaminen ja sähköisen äänioikeusrekisterin laajamittainen käyttöönotto***
- ***Äänestysaktiivisuuden ja monipuolisen ehdokasasettelun edistäminen***

Vihreät yhtyy periaatepäätöksen luonnoksen huomioihin eduskuntavaalien vaalijärjestelmän suhteellisuuden heikosta toteutumisesta. Vihreät kannattaa vaalijärjestelmän kestävyden turvaavien vaihtoehtojen selvittämistä: parhaiten perustuslakivaliokunnan tunnistamaan ongelmaan vastaisi Suomen maantieteeseen sovitetun ns. vaalialuemallin käyttöönotto. Toinen mahdollinen, nykyjärjestelmää kevyemmin viilaava ratkaisu olisi nykyisen suhteellisuuden laskentatavan muokkaaminen (D'Hondtista paremmin äänen osuutta vastaavaan Sainte-Laguën menetelmään) ainakin pienemmissä vaalipiireissä.

Vihreät katsoo periaatepäätöksen luonnoksen tavoin, että monenlaisten luotettavuuteen, läpinäkyvyyteen ja vaalisalaisuuteen liittyvien ongelmien vuoksi nettiäänestys ei sovi valtakunnallisiin vaaleihin pääasialliseksi äänestystavaksi. Sitä voi pitää vaihtoehtona korkeintaan rajatuissa tilanteissa ja joidenkin erityisryhmien äänestämisessä, jos muutoin täysimittainen vaalioikeuksien käyttäminen voi vaarantua.

Linjaus 2: Suomessa on käytössä monipuoliset osallistumismahdollisuudet ja yhä useampi käyttää poliittisia- ja kansalaisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- ***Yhdenvertaisen osallistumisen edistämien ja kytkeminen vahvemmin osaksi päätöksentekoa ja valmistelua.***
- ***Osallisuusjärjestelmien kehittäminen sekä arviointi kunnissa ja hyvinvointialueilla.***
- ***Aloite-instrumenttien tarkastelu sekä erilaisten osallistumis- ja vaikuttamismenetelmien laajamittainen hyödyntäminen. Digitaalisen osallistumisen ja verkkodemokratiapalvelujen kehittäminen.***
- ***Osallistumistoimien arviointi ja mittaaminen sekä yhdenvertaisen osallistumisen kehittäminen.***

Luvussa esitetään olennaisia havaintoja poliittisen aktiivisuuden kasautumisesta hyväosaisille. Korkeampi sosio-ekonominen asema tai korkeampi koulutus eivät saa muodostua edellytyksiksi demokraattiselle osallistumiselle, vaan demokratian tulee olla kaikkien saavutettavissa. Erityistä huomiota tulee periaatepäätöksen luonnoksessa jo mainitun lisäksi kiinnittää nimenomaan vähävaraisten mahdollisuuksiin osallistua yhteiseen päätöksentekoon.

Linjaus 3: Demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatus sekä jatkuva oppiminen tukevat osallistumisoikeuksien toteutumista

Toimenpide-ehdotusten teemat demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatuksen tukemiseksi

- *Nuorten koulutuspolkujen eriytymiseen puuttuminen varhaisessa vaiheessa. Osallistumista tukevan tietopohjan ja valmiuksien varmistaminen.*
- *Ajantasaisten koulutus- ja oppimateriaalien saatavuuden parantaminen (demokratia- ja ihmisoikeuskysymyksistä). Valtakunnallisen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamiskeskuksen perustamisen selvittäminen sekä ajankohtaisten pilottihankkeiden tulosten valtakunnallinen jalkauttaminen.*
- *Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen pitkäjänteinen kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeusasioissa.*
- *Kansalaistaitojen sekä avoimen keskustelun vahvistaminen disinformaation tunnistamiseksi ja torjumiseksi (ml. digitaalinen- ja mediakasvatus).*
- *Yleisten kirjastojen ja museoiden verkoston roolin vahvistaminen yhteiskunnallisen osallistumisen ja medialukutaidon vahvistamisessa.*
- *Demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan osaamisen vahvistaminen ja painoarvon lisääminen kotoutumiskoulutuksessa sekä monikielisessä yhteiskuntaorientaatiossa.*
- *Riittävien resurssien turvaaminen kansalaisyhteiskunnan toimijoille demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan koulutuksen tarjoamiseen.*

Vihreät yhtyy pääosin luvussa esitettyihin toimiin. Nuorten osallisuuden kehittämiseksi tulisi lisäksi lisätä nuorisovaltuustojen ja oppilas- ja opiskelijaryhmien kuulemista valmistelu-, päätöksenteko- ja toteuttamisvaiheissa. Valtiohallinnon tulisi yhdessä kuntien kanssa suunnitella toimintaohje siihen, miten lasten ja nuorten kuulemista voidaan riittävällä tavalla toteuttaa julkisessa päätöksenteossa.

Periaatepäätöksen luonnoksessa huomioidaan hyvin demokratiakasvatuksen vahvistamisen tärkeys jo ennen, kuin opinpolulla eriydytään yleissivistävään ja ammatilliseen koulutukseen. Vihreät katsoo lisäksi, että demokratiakasvatus voidaan tuoda osaksi jo päiväkotien ja alakoulujen päivittäistä arkea leikkivaalien ja päättäjävierailujen avulla. Päiväkotien ja alakoulujen henkilökuntaa tulee tukea lasten kuulemisessa ja osallisuuden toteuttamisessa. Voidaan esimerkiksi kehittää leikkejä ja roolipelejä, joissa yhteiskunnallista vaikuttamista voi kokeilla ensimmäistä kertaa.

Nuorten ja vähemmistöryhmien osallisuuden ja medialukutaidon kehittämisen lisäksi periaatepäätöksessä huomioidaan olennaisesti myös aikuisväestön ja iäkkään väestön medialukutaitojen kehittämistarpeet. Kirjastojen, kansalaisjärjestöjen ja vapaan sivistystyön

toimijoiden toimintaresurssit ovat avainasemassa näiden väestöryhmien kansalaispätevyyden kokemuksen vahvistamisessa.

Linjaus 4: Avoin, läpinäkyvä ja vuorovaikutteinen hallinto vahvistaa luottamusta. Päätöksenteko on tietoperusteista

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla hallinnon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä voidaan edistää

- *Julkisen hallinnon viestinnän kehittäminen yhteiskunnan toimintaan liittyvissä asioissa.*
- *Julkisuuslain uudistuksen loppuunsaattaminen. Avoimuusrekisterin saattaminen voimaan, seuranta sekä kehittämistarpeiden arviointi.*
- *Lainsäädäntöprosessin avoimuuden ja osallistavuuden parantaminen sekä virkamiesten osaamisen kehittäminen.*

Vihreät pitää avoimuus- ja julkisuusperiaatetta kriittisen tärkeänä niin suomalaisen kuin eurooppalaisen demokratian turvaamisessa ja pitää hyvänä periaatepäätöksen luonnoksessakin mainittua avoimuusrekisteristä annettua hallituksen esitystä. Avoimuusrekisterin soveltamisalan tulee olla mahdollisimman laaja ja sitä tulee jatkossa kehittää muun muassa ulottamalla se myös kunta- ja aluetasolle.

Periaatepäätöksen luonnoksessa huomioidaan hyvin se, etteivät EU-politiikka ja hallinto ole suomalaisesta demokratiasta erillisiä sfäärejä, vaan kiinteä osa suomalaisten demokraattisten oikeuksien toteutumista. Euroopan unionin demokraattisuuden vahvistaminen on osa Suomen demokratiapolitiikkaa. Vihreät kannattaa avoimuuden ja läpinäkyvyyden lisäämistä kaikissa EU-elimissä, tunnistaen erityisesti tarpeen kehittää neuvoston ja komission avoimuuskäytänteitä. Asiakirjojen ja päätösten muodollisen avoimuuden lisäksi tulee erityisesti EU-tasolla kehittää päätöksistä tehtävää viestintää ja päätöksiä koskevan tiedon saavutettavuutta sekä ymmärrettävyyttä.

Vihreät tukee EU:n tulevaisuuskonferenssin johtopäätösten kattavaa käsittelyä ja tulevaisuuskonferenssin ehdotusten toimeenpanemista unionin demokratiavajeen kuromiseksi umpeen.

Linjaus 5: Yhteiskunnallinen keskustelukulttuuri on rakentava, moniarvoinen ja syrjimätön sekä mahdollistaa eri väestöryhmien osallistumisen

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla keskustelukulttuuria voidaan parantaa

- *(Puolueiden välisen) dialogin ja yhteistyön tunnistaminen keskeiseksi elementiksi rakentavassa yhteiskunnallisessa keskustelukulttuurissa.*
- *Hyvien väestösuhteiden edistäminen dialogin keinoin.*

- *Oikeiden osallistumisinstrumenttien valinta osallistumisen eriytymisen vähentämiseksi.*
- *Viranomaistoimien jatkaminen ja osaamisen kehittäminen vihapuheeseen ja häirintään puuttumiseksi.*
- *Vihapuheen ehkäisy sekä tietoisuuden lisääminen vihapuheen ja häirinnän kohtaamisesta sekä sananvapauden rajoista.*

Vihreät yhtyy periaatepäätöksen luonnoksen analyysiin vihapuheen myrkyllisestä vaikutuksesta demokratiaan ja tukee esitettyjä toimenpiteitä. Lainvalvonnan ja oikeuslaitosten resursseja, osaamista ja yhdenmukaisia ohjeita tulee määrätietoisesti kehittää vihapuheen torjumiseksi, digitaalisen häirinnän ja vainon tunnistamiseksi ja sen uhrien oikeuksien turvaamiseksi.

Linjaus 6: Aktiivinen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta on keskeinen osa toimivaa demokratiaa
Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä ja osallistumista

- *Autonomisen ja elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan merkityksen tunnistaminen sekä kumppanuuteen perustuvan sektorien välisen yhteistyön edistäminen.*
- *Kansalaisyhteiskuntaan liittyvien muutosten ja niiden vaikutusten pitkäjänteinen arviointi ja seuranta.*
- *Kansalaistoiminnan rahoitus- ja varainhankintatietoisuuden ja osaamisen tukeminen sekä varainhankintainnovaatioiden kehittäminen.*
- *Nuorten vapaaehtoistoiminnan tukeminen koulujen ja oppilaitosten avulla.*
- *Kansalaisyhteiskuntatutkimuksen edistäminen ja tutkimustiedon parempi hyödyntäminen. Virkahenkilöiden kansalaisyhteiskuntaosaamisen ja –tietämyksen vahvistaminen.*
- *Kulttuurilaitosten roolin ja toiminnan vahvistaminen kotouttamisessa ja sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa sekä kulttuurin nostaminen kestävästä kaupunkikehityksen keskiöön.*

Vihreät yhtyy luvussa esitettyihin johtopäätöksiin kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten roolista ja merkityksestä sekä kannattaa sen tukemiseksi esitettyjä toimenpiteitä. Kansainvälisten elinten kuten OECD:n suositukset tulee ottaa vakavasti, jotta voidaan ylläpitää Suomen kansalaisyhteiskunnan tilaa.

Linjaus 7: Suomi tukee demokratiakehitystä kansainvälisesti
Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansainvälistä demokratiakehitystä

- *Toimijoiden yhteydenpidon lisääminen kansallisella tasolla ja Suomen kansainvälisen demokratiatyön kehittäminen kokonaisuutena. Suomalaisen demokratia-, ihmisoikeus- ja oikeusvaltioalan asiantuntemuksen hyödyntäminen kansainvälisessä yhteistyössä.*

- ***Politiikassa aliedustettujen ryhmien poliittisen osallistumisen vahvistaminen tukemalla kansainvälisesti puolueita ja parlamentteja. Erilaisten tapojen kehittäminen tukemaan eri toimijoiden osallistumisoikeuksien toteutumista sekä mediavapautta.***
- ***Valtioneuvoston tutkimustoiminnan kehittäminen sekä seuranta kansainvälisen demokratiatyön vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista.***
- ***Suomen aktiivinen toiminta Euroopan Unionin Team Europe Democracy–aloitteessa ja hallitusten välisissä demokratiajärjestöissä. Suomen tuki Kansainväliselle demokratia- ja vaaliapuinstituutille (International Institute for Democracy and Electoral Assistance, International IDEA).***

Kansainvälisen demokratiakehityksen tukeminen on erityisen olennaista ajassa, jossa yhä useammat valtiot ajautuvat kohti autoritäärisempiä hallintomuotoja ja esimerkiksi naisten oikeudet ovat yhä useammassa maassa uhattuina. Vihreät kannattaa luvussa esitettyjä toimenpiteitä kansainvälisen demokratiatyön kehittämiseksi. Lisäksi Vihreät katsoo, että demokratiakehityksen ja kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten tulee näkyä tavoitteita myös niin Suomen valtion kuin Euroopan unionin kauppapolitiikassa. Globaalissa keskinäisriippuvaisessa maailmassa demokratia- tai kehitysyhteistyötä ei voi kohdella irrallaan valtioiden harjoittamaa muuta kansainvälistä politiikkaa ja kauppapolitiikkaa. Tämän vuoksi kaikkien kansainvälisten kaupp- ja taloussopimusten on edellytettävä tiukkoja ympäristö-, ihmisoikeus- ja työoloehdoja.

liitto rp. Vihreä
Vihreä liitto rp. - puoluehallitus